

Den store Sædelig- hedssag

En natte- udflugt

I de tidlige morgentimer den 25. juli 1906 forsøgte to unge mænd, Axel O.W. Petersen og Karl P. Johansen, at trække sig stille tilbage til en af Tordenskjoldsgades mørke baggårde i indre København. De var knap 20 år gamle og kom fra trange kår. Axel O.W. Petersen var fx født uden for ægteskab, senere opfostret hos en lokal havnearbejder og stod nu uden et fast arbejde. Han hutlede sig gennem tilværelsen og tjente til livets ophold ved at begå småtyverier og sælge billedkort med pornografiske motiver til byens prostituerede kvinder og deres kunder. Denne nat mødtes Axel med Karl P. Johansen uden at kende ham særlig godt. Ingen af dem ønskede, at nogen skulle opdage, at de sammen gik ind i baggården.

Axel og Karls planer led en krank skæbne. Kort før de to mænd forsvandt ind i baggården, så en forbipasserende nattevagt dem. Han bemærkede mændenes lurvede udseende, og at Karl bar på en stor brun pakke. I sit årvågne sind kunne nattevagten kun forestille sig, at pakken indeholdt et brækjern. Han mistænkte Axel og Karl for at ville begå indbrud og fulgte efter dem. Da nattevagten antastede de to mænd inde i baggården, fik han dog en stor overraskelse. Den brune pakke indeholdt ikke et brækjern, men en buket røde nelliker. Blomsterne havde Axel givet til Karl kort forinden. Selv om gaven ikke var ulovlig, fandt nattevagten de

Allerede fra midten af 1800-tallet registrerede og affotograferede politiet nøje alle anholdte. I dag, mere end 100 år senere, kan vi derfor se unge mænd som Christian A. Pedersen i øjnene. Christian var i sommeren 1906 en af de unge fattige mænd, som først blev tiltalt i Den store Sædelighedssag.
|| Rigsarkivet

to mænds opførsel så mærkværdig, at han meldte sagen til Københavns politi.

Hos politiet nægtede både Axel og Karl, at de havde haft intentioner om at begå indbrud. Derimod forklarede mændene, at de havde søgt baggårdens lokum for at onanere sammen – begå uterlighed. Den plan havde desuden inkluderet et økonomisk element, fordi Axel ud over nellikerne havde givet Karl 1 kr. før baggårdsbesøget. Endelig tilstod både Axel og Karl, at de tidligere havde tjent penge på at prostituere sig selv til andre mænd. Typisk havde de fået betaling for at onanere deres kunder eller udføre lignende erotiske befølinger.

Var Axel og Karls tilståelser sket bare få år tidligere, havde politiet næppe gjort mere. I foråret 1905 havde Rigsdagen, datidens samlede parlament, dog vedtaget et straffelovstillæg, der gav fængsel i op til to år til personer, som begik uterlighed med personer af samme køn mod betaling. Straffelovstillæggets definition af uterlighed dækkede over den slags handlinger, som Axel og Karl havde begået, nemlig gensidig onani og erotiske befølinger. Derfor

overtog den 30-årige jurist Julius W. Wilcke (1875-1951), der i 1905 var blevet konstitueret assessor, vikarierende dommer, ved Københavns Kriminal- og Politiret, Axel og Karls sag til nærmere undersøgelse. Wilcke kastede sig over sagen med stor energi.

I sensommeren 1906 afhørte assessor Wilcke flere af Axels og Karls kunder. Kundernes navne fik han fra de to unge mænd. Modsat Axel og Karl kom kunderne typisk fra respektable stillinger som tandlæge, fuldmægtig, kontorist og manufakturhandler. Desuden var de alle noget ældre end Axel og Karl. Eftersom straffelovstillægget fra 1905 kun straffede prostitutionsforholdets sælgende part, kunne kunderne frit optræde som vidner uden at frygte straf for køb af onani og erotiske befølinger. Måske derfor bekræftede de størstedelen af de to mænds forklaringer.

Samtidig fik vidneudsagnene assessor Wilcke til at anholde yderligere tre mænd for uterlighed mod betaling. Ligesom Axel og Karl kom de tre fra Københavns storbyproletariat og var unge mennesker i alderen 17-23 år. Under Wilckes forhør kom det frem, at de fem anholdte mænd kendte både hinanden og flere kunder på kryds og tværs. Noget afgørende nyt kom dog ikke frem. I slutningen af oktober 1906 stod Wilcke for at afslutte sagen om de unge mænds mandlige prostitutionsforhold.

Vendepunktet

I begyndelsen af november 1906 tog Wilckes undersøgelse en ny drejning. Sagen udviklede sig fra at være en relativt lille og ubemærket undersøgelse af prostitution blandt yngre arbejderklasse-mænd til at blive danmarkshistoriens hidtil største og mest omdiskuterede retssag om sex mellem mænd.

Vendepunktet i Wilckes undersøgelse indtraf den 8. november 1906, da han anholdt den 33-åri-

ge tandlæge og familiefar Emil Aae (1873-1926) for at have dyrket anal- og oralsex med yngre mænd. Ved 1900-tallets begyndelse var Aae en af Københavns mere prominente tandlæger, som kom fra en velhavende jysk familie. Tandlægens angiver var den 20-årige arbejdsløse skuespiller Jean P.C. Büron (1886-1956), der få dage forinden selv var blevet anholdt for at have onaneret forskellige mænd mod betaling. Ligesom betalt onani definerede datidens straffelovgivning anal- og oralsex mellem to mænd som en forbrydelse, men vel at mærke *uden* hensyn til om der var betaling eller ej. Lovforbuddet optrådte i Almindelig borgerlig Straffelov af 1866, hvor § 177 formelt kaldte anal- og oralsex mellem mænd for ”omgængelse mod naturen”. Der var en strafferamme på op til seks års forbedringshusarbejde. Begrebet omgængelse mod naturen dækkede også over analsex mellem en mand og et dyr, men pudsigt nok ikke over sex mellem to kvinder. Faktisk nævnte straffeloven slet ikke kønsforhold mellem kvinder. Derfor var de principielt set lovlige i datidens Danmark.

Ved sin anholdelse bedyrede tandlæge Aae bestemt sin uskyld. Efter en uges ophold i Nytorvs mørke og fugtige arrest måtte han dog erkende, at Wilcke ikke godtog hans benægtelser. Han besluttede derfor at ændre taktik. Nu tilstod Aae ikke kun, at han selv havde dyrket sex med adskillige yngre mænd. Han angav også navnene på alle de mænd, som han ifølge eget udsagn vidste havde begået samme forbrydelse. De i alt ca. 70 navne opførte Emil Aae på en liste, som han gav til assessor Wilcke i midten af november 1906. Som Aae forklarede i bogen *Den fulde Sandhed om min Arrestation og fhv. kst. Kriminalretsassessor Wilcke's store Sædelighedssag 1906-07* (fra 1909), forsøgte han herved at få Wilcke til at stoppe undersøgelsen. Aae mente, at

den unge assessor måtte droppe hele sagen, når han først indså, at det var umuligt at retsforfølge alle københavnske mænd, som havde dyrket sex med mænd. Wilcke lod sig dog ikke påvirke og besluttede efter samråd med rettens øvrige dommere kun at retsforfølge de tilfælde af omgængelse mod naturen, hvor en voksen mand havde indladt sig med et yngre menneske. Eftersom Wilckes beslutning formelt set var i strid med straffelovens totalforbud mod sex mellem mænd, skrev Emil Aae flere klagebreve til justitsminister Peter A. Alberti (1851-1932). Til Aaes fortvivlelse reagerede ministeren ikke på henvendelserne.

Ved at anholde Emil Aae ændrede assessor Wilcke sin undersøgelse på flere måder. For det første undersøgte han nu tilfælde af anal- og oralsex mellem mænd frem for blot betalt onani. For det andet vendte han nu blikket mod voksne mænd fra Københavns middelklasse og borgerskab. Fra midten af november 1906 og til marts 1907 anholdt Wilcke yderligere syv mænd for at have dyrket anal- eller oralsex med i alt 24 yngre og typisk noget fattigere mænd. De syv mænd var mellem 29 og 42 år gamle. Ud over Emil Aae var den mest kendte af de anholdte den 36-årige overbetjent Carl A. Hansen (1870-1939). Hansens berømmelse skyldtes, at han var skønlitterær forfatter og redaktør af bladet *Politivennen*.

I begyndelsen af 1907 løslod Wilcke flere af de anholdte mænd mod kaution. Samtidig lod han Emil Aae, Carl A. Hansen og to andre velstillede herrer overføre til Kommunehospitalets 6. afdeling, afdelingen for sindssyge. Her lå de til observation hos professor, dr. med. Alexander Friedenreich (1849-1932) for at få afklaret, om deres kønsforhold skyldtes medfødt homoseksualitet eller blot var et udslag af simpel seksuel udsvævelse. Omkring år 1900

optog det spørgsmål landets retsvæsen, fordi fremtrædende læger var begyndt at kritisere datidens traditionelle forståelse af sex mellem mænd som en syndig handling, der ubetinget burde straffes. Det gjorde lægerne ved at påstå, at nogle mennesker fra fødslen af besad en sygelig kønsdrift rettet mod deres eget køn. Sådanne mennesker kaldte lægerne for homoseksuelle, og de mente ikke, at staten burde straffe dem. Derfor bad assessor Wilcke professor Friedenreich om at udarbejde retsmedicinske erklæringer om mændenes seksuelle konstitution. I erklæringerne udtalte Friedenreich, at alle indlagte mænd var født med abnorme homoseksuelle anlæg. Friedenreichs erklæringer byggede bl.a. på observationer af mændenes almindelige optræden, med særlig fokus på udvisningen af feminine karaktertræk, undersøgelser af deres kroppe for eventuelle deformiteter og kortlægninger af mændenes og deres familiers dispositioner for nervelidelser.

Den 1. oktober 1907 faldt der dom over de 14 anholdte. Lidt mærkeligt valgte Kriminal- og Politiretten at se bort fra Friedenreichs erklæringer og udelukkende forholde sig til straffelovgivningens forbud mod sex mellem mænd. Retten idømte Emil Aae to års forbedringshusarbejde for omgængelse mod naturen med i alt 11 yngre mænd i alderen 15-20 år. Samtidig tildelte den seks af herrerne fra Københavns bedrestillede lag mellem otte måneders og et års forbedringshusarbejde for hver især at have dyrket omgængelse mod naturen med mellem en og fem yngre mænd i alderen 15-24 år. Som den eneste frifandt Kriminal- og Politiretten Carl A. Hansen for omgængelse mod naturen. Dog idømte retten ham 60 dages simpelt fængsel for to til tre tilfælde af gensidig onani med yngre mænd, som ikke før havde foretaget den slags. Desuden idømte retten sagens fem arbejderklasse-mænd, inklusive

Axel og Karl, mellem en og tre måneders tvangsarbejde for uterlighed med mænd mod betaling. Endelig idømte retten Jean P.C. Büron otte måneders forbedringshusarbejde for omgængelse mod naturen og betalt uterlighed med andre mænd.

Den store gruppe af yngre mænd, som retssagens respektable herrer havde dyrket sex med, friholdt retten for strafansvar. Begrundelsen var, at ingen af de unge mænd havde dyrket sex med mandfolk før Emil Aae og de øvrige herrer. Derfor betragtede retten dem som forførte og uskyldige ofre. Det gjorde den også, selv om de yngre mænd i flere tilfælde tilstod, at de frivilligt havde indvillet i de seksuelle forhold. Rettens beslutning var selvsagt i åbenlys strid med Almindelig borgerlig Straffelovs bestemmelse om, at begge udøvere af omgængelse mod naturen skulle straffes.

Med dommene sluttede den største retssag om sex mellem mænd, som indtil da havde fundet sted i Danmark. Tidligere havde landets domstole dømt enkelte mindre sager om kønsforhold mellem mænd. Ingen af de ældre sager havde dog involveret over en håndfuld personer. Modsat omhandlede retssagen ved Københavns Kriminal- og Politiret dét, der til forveksling lignede et decideret netværk af unge mandlige prostituerede og lidt ældre, velstillede herrer. Det gjorde retssagen til en unik begivenhed i dansk retshistorie.

Pressens dækning

Retssagen i Københavns Kriminal- og Politiret blev genstand for massiv presseomtale. Avisernes dækning var så intens, at historikeren Wilhelm von Rosen (1941-2019) har beskrevet den som en ”eksplosion af moralsk panik”. Fortroppen i pressens dækning var Københavns smudsaviser, såsom *Aftenbladet*, *Ekstra Bladet* og *Middagsposten*, men